

.....? i gn]b[; zVcf.

**Milyen érvek szólnak a mediáció alkalmazása ellen
párkapcsolaton belüli erőszak esetén?**

Megjelent:

Ügyészek Lapja. 2009. 6. szám

Országos Kriminológiai Intézet, Budapest. 33-55.

Tartalom

<u>Milyen érvek szólnak a mediáció alkalmazása ellen párkapcsolaton belüli erőszak esetén?.....</u>	<u>1</u>
<u>.....</u>	<u>1</u>
<u>2009.....</u>	<u>1</u>
<u>Tartalom.....</u>	<u>2</u>
<u>Bevezető.....</u>	<u>3</u>
<u>Kutatások a mediációról, általában.....</u>	<u>5</u>
<u>A mediáció alkalmazása párkapcsolaton belüli erőszak esetén.....</u>	<u>6</u>
<u> A mediáció társadalmi üzenete.....</u>	<u>6</u>
<u> Nem teljesülnek a közvetítés előfeltételei.....</u>	<u>7</u>
<u> A közvetítés során felmerülő gyakorlati problémák.....</u>	<u>10</u>
<u> Összehasonlító kutatások.....</u>	<u>14</u>
<u> Családi csoportkonferencia.....</u>	<u>15</u>
<u>Nemzetközi kitekintés.....</u>	<u>16</u>
<u> USA.....</u>	<u>16</u>
<u> Ausztrália és Új-Zéland.....</u>	<u>17</u>
<u> Spanyolország.....</u>	<u>17</u>
<u> Ausztria.....</u>	<u>17</u>
<u>Következtetés.....</u>	<u>17</u>
<u>Irodalom.....</u>	<u>19</u>

Ez a háttéranyag a NANE és a Patent Egyesület Nyílt Társadalom Intézet által támogatott, *A bántalmazott nők érdekképviselete* című programja keretein belül 134t létre.

Bevezető

Magyarországon egyre gyakrabban hallunk a közvetítésről vagy mediációról, mint a bírósági igazságszolgáltatás alternatívájáról, és gyakran hallani, hogy ezzel a módszerrel, vagy a közvetítés és békítés egy változatával, a családi csoportkonferenciával lehetne megoldani a párkapcsolaton belüli erőszakot is. Ugyanakkor a partnerkapcsolaton belüli erőszakkal foglalkozó szakemberek világszerte aggályokat fogalmaznak meg a közvetítés párkapcsolaton belüli erőszak területén való alkalmazásával szemben. Ez a tanulmány ezeket az aggályokat tekinti át, és a mediáció alkalmazhatóságáról képet adó kutatási eredményeket mutatja be.

A mediációval foglalkozó szervezetek, és a büntetőpolitika alakításában résztvevő személyiségek, mint Herczog Mária és dr. Göncz Kinga többször kinyilvánították azon véleményüket, hogy a mediáció különböző formái meggyorsítják és olcsóbbá teszik az eljárásokat, és azokkal a benne résztvevő felek elégedettek. Herczog Mária azt is állítja, hogy a párkapcsolaton belüli erőszak elleni fellépésnek is megfelelő eszköze a közvetítés, illetve a családi csoportkonferencia (Herczog 2009), és Gönczöl Katalin is a mediációt tartja a családon belüli erőszak egyik megoldási módszerének, és a rendszeres feleségverés egyes fajtái esetén ellenzi a rendőrségi beavatkozást. Herczog Mária a mediációnak, illetve a családi csoportkonferenciának a családon belüli erőszak esetén való alkalmazására vonatkozó állításai alátámasztására rendszeresen külföldi kutatásokra és statisztikákra hivatkozik. Egy ilyen megnyilvánulásában sem találtunk konkrét forrásmegjelölést. Ezért is fontos az erről szóló tudományos kutatások összefoglalása.

Emellett több jogalkotási lépés is történt a mediáció előmozdítása érdekében. A 2009-es új Polgári törvénykönyvben szerepel, hogy a szülői felügyeleti jogkörrel és láthatásról megegyezni képtelen feleket – akik között nagy számban találhatók a családon belüli erőszak áldozatai és elkövetői –, a hatóság közvetítésre kötelezheti. A 2008-as, a családon belüli erőszak esetén alkalmazható távoldartásról szóló törvény szintén előírja, hogy a párkapcsolaton belüli erőszak áldozata és elkövetője felvegye a kapcsolatot a családi koordinációért felelős szervvel, amely többek között közvetítő szolgáltatást nyújt majd.

Magyarországon mindezidáig nem kaptak nyilvánosságot azok a tapasztalatok és kutatási eredmények, amelyek óva intenek attól, hogy a bántalmazott és megfélemlített nőt a vele korábban fizikai erőszakot alkalmazó férfival való egyezkedésre kötelezzék. Ahhoz, hogy eldönthessük, alkalmas-e a módszer a probléma kezelésére, először is érdemes megvizsgálni, mi a párkapcsolaton belüli erőszak.

A párkapcsolati erőszakról kétfajta nézetrendszer különíthető el a mai magyarországi közbeszédben.

Az egyik szerint a partnerkapcsolati erőszak közel egyenlő felek harca, ahol a feleknek rossz kommunikációs képességeik vannak, nem tudják a konfliktusaikat megbeszélni. E szerint a nézet szerint a bármilyen kapcsolatban óhatatlanul előálló érdek- és nézetkülönbségeket képtelenek a bántalmazó férfiak és a bántalmazott nők ésszerűen megbeszélni, és ezért lesznek a férfiak mérgesek és erőszakosak. Egyes nézetek szerint a férfiak és nők közti egyenlőség arra is vonatkozik, hogy nők is viszonylag nagy arányban erőszakosak – akár fizikailag is. Mások szerint a nők nem annyira testi erőszakot követnek el, hanem „provokálnak”, szóban erőszakosak, a férfiak pedig testi erőszakot alkalmaznak. Illetve vannak olyan pszichológiai elméletek, hogy a nők kifejezetten választják az olyan férfiakat, akik később verni fogják őket, mert az erőszak valamilyen rejtett lelki szükségletüket elégíti

ki. Mindezeknek a nézeteknek az a közös jellemzője, hogy szerintük a nőnek közel ugyanakkora szerepe, felelőssége vagy akár haszna van a párkapcsolati erőszakból, mint a férfiaknak.

Ha ez a helyzet, logikusnak tűnik, hogy a párkapcsolaton belüli erőszak elsősorban azzal kezelhető, ha a két rosszul kommunikáló, az erőszakért nagyrészt egyenlő mértékben felelős felet megpróbáljuk egy harmadik fél segítségével racionális, jól működő megegyezésekre bírni, ahelyett, hogy az egyik felet megbüntetnénk, vagy az erőszakos férfit eltávolítanánk a családból. Ezek a nézetek általában elterjedtebbek a mediációval foglalkozó szakértők között, akiknek azonban ritkábban van jelentős tapasztalata párkapcsolaton belüli erőszak áldozataival vagy elkövetőivel.

Rendszerint a másik nézetrendszert vallják a párkapcsolaton belüli erőszak áldozataival és elkövetőivel közvetlenül foglalkozó szakemberek. E szerint a nők és férfiak társadalomban is meglévő egyenlőtlensége mutatkozik meg a kapcsolatokban is, így a párkapcsolaton belüli erőszakban is. Ennek megfelelően a férfiak az erőszak elkövetői és haszonélvezői, a nők az elszenvedői. Tény, hogy világszerte és Magyarországon is a férfiak azonos munkáért többet keresnek (Pongrácz 334.; ENSZ 2000), nagyobbak az esélyeik az előléptetésre (Munkaügyi Adattár, 329; ENSZ 2000), és hogy döntéshozó testületbe válasszák őket (TÁRKI; ENSZ 2000). És a partnerkapcsolaton belül is általában ők keresnek többet, végeznek kevesebb munkát (Zafir, idézi TÁRKI; 168 Óra Online). A partnerkapcsolaton belüli erőszak pedig nem más, mint az az eszköz, amit a férfiak a megszokott hatalmuk fenntartására használnak (hogy a nő maradjon velük, végezze el a házimunkát, gyereknevelést, ne követeljen egyenlő részt a közös vagyomból, ne akarjon dönteni fontos kérdésekben, nyújtson szexuális és érzelmi szolgáltatást) (bővebben lásd: Szil; Bonino és Szil).

E szerint az elemzés szerint az, amit sokan úgy hívnak, hogy a „nők provokálnak”, valójában csak annyi, hogy a nők egyenlőséget követelnek, ami csak a hatalmát fenntartani igyekvő férfi szempontjából provokáció (Szil; Bonino és Szil). A nőket bántalmazó férfiakkal foglalkozó programok tanúsága szerint nem arról van szó, hogy a nők választják az erőszakos férfiakat, hanem arról, hogy az erőszakos férfiak titkolják az erőszakosságukat, amíg a nővel a kapcsolat nem lesz elég szoros (köztudott tény, hogy leggyakrabban a fizikai erőszakot elkövető férfiak sem azzal kezdik). Ráadásul gyakran olyan nőket választanak, akik kezdetben is kiszolgáltatottabb helyzetben vannak: nincs túl széles családi és baráti társas támogató közegük, nem biztos az állásuk, kevésbé iskolázottak, fiatalabbak és tapasztalatlanabbak, nem nevelték őket magabiztosnak, önértékesítőnek (McMillan). Bár vannak nők, akiknek a magabiztos és uralkodó hajlamú férfiak tetszenek, ez nem jelenti egyben azt is, hogy ezek a nők élveznék az erőszakot, vagy akarnák, hogy a férfi olyan kérdésekben is irányítsa őket, amelyben van véleményük.

Azt, hogy a párkapcsolaton belüli erőszakot elsősorban férfiak követik el nők ellen, és hogy a nemek közti hatalmi különbségből származik, számos statisztikai adat támasztja alá mind Magyarországon, mind világszerte. Ezt mutatják ki Magyarország bűnügyi statisztikái is (Kuszing). A világszerte folytatott felmérések alapján az ENSZ és az Európa Tanács (Európa Tanács) is ezt a nézetet vallja. Az ENSZ szerint: „A nők elleni erőszak a férfiak és nők közötti hatalmi viszony [...] egyenlőtlenségének megnyilvánulása, amely viszony a nők feletti hatalomgyakorláshoz, a nőkkel szembeni diszkriminációhoz, és a nők teljes érvényesülésének akadályozásához vezetett” (ENSZ 1995, 118. cikk). Ha azonban így áll a helyzet, akkor nemcsak nem hatékony, hanem veszélyes és igazságtalan lehet egy kiszolgáltatott helyzetben lévő erőszakáldozatot arra kötelezni, hogy egy fizikailag erőszakos, nála több hatalommal rendelkező férfival egyezkedjen.

Nézzük, pontosan milyen érvek és kutatások állnak rendelkezésre arról, hogy milyen rövid és hosszú távú hatásai és üzenetei vannak a mediációnak a párkapcsolaton belüli erőszak szereplői és a szélesebb társadalom tekintetében.

Kutatások a mediációról, általában

Általános, hogy a közvetítéssel foglalkozó szakemberek és szervezetek azt állítják, hogy a mediáció olcsóbbá és gyorsabbá teszi a legtöbb ügyet, mivel a felek gyorsabban meg tudnak egyezni peren kívül és elégedettebbek, mintha a köztudottan hosszadalmas és költséges bírósági eljárását választják. Sok kutatás alá is támasztja ezt a képet: egy amerikai kutatás szerint például a válóper 66%-kal drágább, mint a válás során alkalmazott mediáció (Jessani, idézi Johnson és mtsai.), és tipikusnak mondható az az amerikai mediációs programokat felmérő kutatás, amelyben a résztvevő áldozatok 90%-ban voltak elégedettek a mediáció eredményével (Umbreit, idézi Hooper és Busch). Egy amerikai kutatásokat áttekintő tanulmány szerint a válás során alkalmazott mediáció esetén a felek 50–85%-ban elégedettek, és az eredmények gyakrabban voltak közel a 85%-hoz, mint az 50%-hoz (Hahn és Kleist). Több kutatásban egyenesen 100%-os elégedettséget találtak (McCold). A Partners Hungary Alapítvány 2007-es kutatásában pedig a pártfogó felügyelők úgy nyilatkoztak, hogy a büntetőügyekben alkalmazott mediáció során az esetek 78,1%-ában született megegyezés legtöbbször egyetlen ülés alatt, a megegyezések 85,2%-át tartották be (Iványi és Wagner), valamint a felek az esetek több mint 90%-ában voltak elégedettek az eljárással (Kánya).

Kevésbé ismertek azok az eredmények, amelyek nem ilyen rózsás képet festenek a mediációról. Általános a viszonylag alacsony részvételi hajlandóság. Például a Herczog Mária által szerkesztett mediációról szóló kézikönyv egyik tanulmánya szerint a hajlandóság különböző kutatásokban 33–34%, 28–40%, 28–74% között mozgott (McCold). Igaz ez a családi csoportkonferenciára is: egy a 90-es évek elején készült új-zélandi összesítésben a fiatalok bünelkövetőkkel tartott konferenciákon az áldozatoknak csak 46%-a volt hajlandó részt venni, és akik részt vettek, azoknak $\frac{1}{4}$ -e rosszabbul érezte magát a tettes-áldozat-találkozó e formája után (Maxwell és Morris). Egy 2004-es tanulmány szerint az összes Franciaországban mediációra utalt eset 40%-ában a felek nem hajlandók megjelenni, és a mediációra végül eljutó eseteknek 76%-ában születik megegyezés, de a családon belüli erőszak-eseteknek csak 60%-ában (Faget). Egy nemcsak a családon belüli erőszakra szóló tettes-áldozat-mediációt felmérő kutatásban egy német tartományban a résztvevők $\frac{1}{3}$ -a elégedetlen volt a mediációval (Kilchling).

Egy angol kutatásban, 2004–2005-ben egy egyéves periódus alatt mediációra kötelezett eseteket mérték fel. A peres felek 80%-a kifogásolta, hogy mediációra utalták, az eredetileg közvetítésre utalt eseteknek csak 14%-ában valósult meg a mediáció (mivel az angol precedensjog szerint a felek azt visszautasíthatják), és a vizsgált egy éves időszak alatt a mediáció következtében megegyezéssel záruló esetek aránya 69%-ról 38%-ra esett. Bár igaz, hogy a mediáció csökkentette a résztvevők és az állam *bírósági eljárással kapcsolatos* kiadásait, összességében a felek fejenként több ezer fontot költöttek a mediációra, ami így végeredményben drágább lett, mintha bíróságra mentek volna. (Genn és mtsai.)

Ezek az eredmények azt mutatják, hogy a mediáció és a családi csoportkonferencia sikere és résztvevők közötti népszerűsége sokkal változatosabb, mint ahogy az ezeket propagáló szervezetek gyakran hangoztatják. Ezek a változékony adatok arra utalnak, hogy a közvetítés csak *bizonyos körülmények között* olcsóbb, gyorsabb és vezet nagyobb elégedettséghez, mint a bírósági eljárás. Amíg nincsenek olyan tudományos eredmények, amelyek megbízhatóan

alátámasztják, hogy pontosan milyen feltételeknek kell teljesülniük ahhoz, hogy a mediációról mind az a jó elmondható legyen, amit állítanak róla, a mediációs szakembereknek érdemes lenne moratóriumot hirdetni azokon a területeken, ahol a terület szakértői problematikusnak tartják az ilyen beavatkozást – így a párkapcsolaton belüli erőszak területén.

A mediáció alkalmazása párkapcsolaton belüli erőszak esetén

A bántalmazott nőkkel foglalkozó szakemberek világszerte egyöntetű aggályokat fogalmaznak meg a mediáció párkapcsolati erőszakra való alkalmazásával szemben. Ezek az aggályok egyrészt a bántalmazott nőkkel folytatott munkájukból, a bántalmazott nők beszámolóiból származnak, másrészt a mediáción részt vett nőkkel folytatott interjúkutatások is ugyanezeket a kételyeket erősítik meg. Bár a bántalmazott nőkkel foglalkozó szakemberek beszámolói a tudományos kutatásokkal szemben „anekdotikusnak” tűnhetnek, azok világszerte annyira elterjedtek és annyira egyöntetűek, valamint a kevés ezen a téren végzett kutatás oly mértékben egybevág velük, hogy nem fér kétség ahhoz, hogy bármilyen beavatkozási modellnek, jogi szabályozásnak választ kell adnia ezekre a problémákra.

A mediációval foglalkozó szakemberek és szervezetek korábban idézett állításaival nemcsak az a baj, hogy a kutatások változatosabb képet mutatnak, hanem hogy nem egyedül a gyorsaság, az olcsóság, a megegyezési arány és az elégedettség egy konfliktusrendezési módszer célja és fokmérője. Az eddig idézett kutatások mit sem mondanak a legfontosabb kérdésről, amelyet a párkapcsolaton belüli erőszak áldozataival foglalkozó szakemberek és kutatások vetnek fel: előmozdítja-e a mediáció a bántalmazott nők biztonságát és a bántalmazó férfiak felelősségre vonását. Ez a kérdés több, önmagában sem lényegtelen részletkérdésből áll össze: képes-e egyenlő félként tárgyalni a bántalmazott nő és bántalmazó férfi, veszélyben van-e az áldozatot a mediáció során, megakadályozza-e a bűnismétlést, mennyire méltányosak az így nyert megállapodások, nemcsak azért magas-e a megállapodási arány, mert a férfiak megfélemlítik a nőket, hogy viszonyulnak a hasonló esetekben a bíróság által hozott ítéletekhez, betartják-e a bántalmazó férfiak a megállapodásokat, és mi az eljárás társadalmi üzenete. Mielőtt kifejtenénk a fenti kérdésekre adandó válaszainkat, tisztázzuk a legutolsót.

A mediáció társadalmi üzenete

A mediáció a közfelfogásban gyakorlatilag szinonimája annak a tiszteletreméltó elvnek, miszerint a dolgokat meg lehet beszélni, a konfliktusokat meg lehet oldani, és ahhoz, hogy az érdekelt felek erre valóban alkalmasak is legyenek, külső segítségre lehet szükségük. Ilyen módon a társadalmi lét különböző területein alkalmazott segítői megközelítések közül a mediáció az, amit az emberek leginkább magukénak tudnak érezni.

Ahhoz azonban, hogy a mediáció meg tudja őrizni progresszív társadalmi üzenetét, fontos, hogy a szakemberek világos szakmai kritériumok mentén, ne pedig megkülönböztetés nélkül alkalmazzák azt. Különböznél könnyen az történhet, amire már láthattunk példát más segítő foglalkozások terén. Például az antibiotikumok annak idején hatalmas előrelépést jelentettek a népegészségügy terén: addig leküzdhetetlennek tűnő betegségek leküzdhetővé váltak. Ugyanakkor napjainkra világossá vált, hogy ha a szakemberek (orvosok) antibiotikumot rendelnek minden olyan helyzetben, ahol a laikus közember ehhez folyamodna, tüneteket esetleg eltüntet, de nem járul hozzá az egyén egészségesebbé válásához, sőt, hosszú távon

népegészségügyi kárt okoz. Ez egyrészt megváltoztatja az egész társadalomnak a betegségről alkotott fogalmát, másrészt devalválja a gyógyító foglalkozást.

Hogyan nyilvánulhat meg ez a mediáció területén?

A mediáció alkalmazása büntetőügyek esetében általában is kényes dolog, mivel könnyen elmarad az egyértelmű felelősségre vonás. Ez a kritika különösen igaz olyan bűncselekmények esetében, amelyeket a társadalom hajlamos bagatellizálni – így a családon belüli erőszak esetében. Ilyen esetben fontosabb társadalmi érdek lehet az elégtétel és a bűncselekmény elleni határozott fellépés, mint a rövidebb eljárás. Mediációs szakértők szerint a közvetítés során nem vizsgálják a múltat, a konfliktus történetét, hanem „a mediáció egyik végső célkitűzése a felek elégedettsége” (Göncz és Wagner, 30) (vagyis – szerintünk – tüneteket kezel a baj okainak orvoslása helyett). Éppen ezért szerintünk nem a mediáció a megfelelő eszköz, ha „nem a megoldás, a jövőbeni együttműködés a fontos, hanem hogy igazságot szolgáltatassanak” a sértettnek, vagy ha üzeni akarunk az elkövetőnek (32.). Ha az erőszakot elkövető férfi olyan bűncselekményekről egyezhet meg a partnerével, amelyekért egyéb esetben – ha nem épp a partnere ellen követné el – büntetés járna, az azt a nemkívánatos üzenetet közvetíti a konkrét ügyben érintett felek, de a potenciális elkövetők, sértettek, sőt a társadalom egésze felé, hogy a családon belül elkövetett bűncselekmények nem annyira komolyak, hogy az állam beavatkozását tennék szükségessé.

Mint erre később majd még kitérünk, polgári jogi ügyek kapcsán is kétes lehet a mediáció társadalmi üzenete családon belüli erőszak esetén, mert ezeknek az ügyeknek is közvetlen befolyása van az áldozatok biztonságára (például az erőszakos partnernél helyezik-e el a gyereket, a láthatásokat a férfi használhatja-e további erőszakra és manipulációra). Éppen ezért az állam biztonságot szavatoló beavatkozását igényelnék az erőszakos párkapcsolatokhoz kapcsolódó polgári ügyek is. Ezért fontosabb érdeke a társadalomnak, és akár még a bántalmazottaknak is a gyorsaságnál és olcsóságnál (amennyiben ezek egyáltalán ténylegesen tulajdonságai az eljárásnak), hogy szavatolják az áldozatok biztonságát, és az elkövetőt egyértelműen felelősségre vonják.

A mediációnak a családon belüli erőszakra való alkalmazása tehát megakadályozza azt, hogy széles körben megértsék a jelenség valódi természetét, mert azt sugallja, hogy a családon belüli erőszak egyenlő felek közötti konfliktus, pedig valójában a nők és gyerekek elleni férfierőszak. Amellett, hogy így a társadalmat kár éri, mert elmarad az erőszak elleni hatékony fellépés, magát a mediációt is kár éri, mert devalválódik egy megfelelő használat esetén értékes és hasznos segítő foglalkozás. Egyrészt az által, hogy a nagyközönség a módszer sikertelen használatáról értesül, másrészt akkor, amikor a mediációval foglalkozó szakemberek lemondanak a következő fejezetben tárgyalt alapelvekről, hogy a módszert olyan területre is alkalmazzák, amelyre egyébként nem lehetne.

Nem teljesülnek a közvetítés előfeltételei

Egyenlőség

A mediáció azon alapul, hogy a felek többé-kevésbé egyenlők: mindkettő olyan helyzetben van, hogy elmondhatja, mit akar, nem kell félnie megtorlástól, nincs nagy különbség a felek között a hatalom és az önérvényesítési képesség területén, és ezért körülbelül ugyanannyira motiváltak a konfliktus *békés* rendezésében. Dr. Göncz Kinga és Wagner János szerint üzleti vitákban például, ha az egyik fél „annyival nagyobb, annyira biztos a piaci helyzete, hogy

egyáltalán nem fontos számára a konfliktus megoldódása, emiatt nem is érdekelt abban, és a kultúrájában sem szerepel az, hogy a jó híre érdekében ne hagyjon elintézetlen ügyeket, akkor nincs remény a mediációra.” (31.)

A párkapcsolaton belüli erőszak szakirodalma széleskörűen dokumentálta, hogy az erőszak során a férfi társadalmi státuszánál fogva kezdettől fogva több hatalommal rendelkezik, mint a nő (ENSZ 1995; Európa Tanács), de megfélemlítéssel és a nő önértékelésének aláásával még módszeresen le is építi partnere önérvényesítési képességét és hatalmát (magyarul lásd pl. NANE Egyesület; Evans; Herman; Bonino és Szil; Szil). Vagyis nem teljesül a közvetítésnek ez az előfeltétele.

Egy kutatás, amely a kanadai Új-Skócia párkapcsolaton belüli erőszakkal kapcsolatos mediációs gyakorlatát mérte fel a mediáción résztvevő bántalmazott nőkkel folytatott interjúk és fókuszcsoportok segítségével, szintén arra jutott, hogy az egyenlőség hiánya hátrányba hozza a bántalmazott nőket az egyezkedés folyamán. Ezt az eredményt talán az interjúkutatás egyik résztvevőjének saját szavai illusztrálják a legjobban: „Annyit manipulált, hogy már nem voltam önmagam. Egy kis robot voltam a családban, aki akkor cselekedett, ha ő megnyomta a gombot. [A mediáció során] azt hiszem, nem voltam képes arra, hogy a saját és a gyerekek életét befolyásoló egyezségeket kössek.” (THANS, 8.) Hasonló következtetésre jutottak új-zélandi szakértők a családi csoportkonferenciával kapcsolatban (Hooper és Busch).

Az egyenlőség olyannyira fontos, hogy a mediátoroknak dolga a hatalmi különbség kiegyensúlyozására törekedni (Göncz és Wagner; McCold). Azonban nehéz elképzelni, hogy pusztán a mediációs ülés során a hatalmi különbségeket olymértékben ki lehetne egyensúlyozni, hogy a nőnek ne kelljen továbbra is félnie a megtorlástól, illetve a férfinak a mediációs ülés falain kívül fennálló tényleges hatalmától, ha őszintén elmondja a férfival szembeni követeléseit (lásd alább a megfélemlítésnél). Nincs olyan mediációs technika, amivel a fizikailag erőszakos férfi tényleges, társadalom által támogatott hatalmát ki lehetne egyensúlyozni, ezt legföljebb olyan büntetőjogi lépésektől lehet várni, mint az őrizetbe vétel, az elzárás, a szabadságvesztés, vagy a távoltartás.

Megegyezésre és együttműködésre törekvés

Az erőszakos férfiak nem törekednek megegyezésre és együttműködésre a partnerükkel szemben (Astor, idézi Hooper és Busch). Az a céljuk, hogy hatalmat gyakoroljanak a partnerük fölött, hogy a kapcsolatban a dolgok úgy történjenek, ahogy ők akarják (Bonino és Szil; Evans; Szil). Ezért a mediációt is a partnerük megfélemlítésére használják, nem tényleges megegyezésre. A bántalmazott nők általában nem az első fizikai erőszakos esemény után kezdeményezik a válást, vagy tesznek feljelentést (NANE Egyesület). Mire mediációra kerül sor, legtöbbször több évnyi, hónapnyi egyezkedés, együttműködési kísérletek állnak a hátuk mögött, amelyek teljesen sikertelenek voltak, mert a férfi nem volt hajlandó egyezkedni (Garrity).

A már idézett kanadai kutatás egyik résztvevője így beszél erről: „A bírót fárasztotta az exem viselkedése [...]. Folyton becitált, mindenféle nevetséges indokkal. A bírót fárasztotta, hogy az exemmel semmiről nem lehetett megegyezni, de a bíró mégis mediációt javasolt. Az ügyvédem arra biztatott, hogy egyezzek bele, nehogy együtt nem működőnek tűnjek. Végül beleegyeztem, mert nem akartam rossznak látszani. Mondtam az ügyvédemnek: »De ha a bíró nem bír vele, és a jogászok sem bírnak vele, hogy bírnék vele én?«” (THANS, 10.)

Önkéntesség

Dr. Göncz Kinga és Wagner János szerint mediációra „mindig csak a vitában érintett felek kívánsága, illetve beleegyezése alapján kerülhet sor!” (30.) Más szerzők is fontos előfeltételnek tartják az önkéntességet (Györfi). A szerzők szerint a mediáció lényege, hogy nem eljárási szabályokon nyugszik, hanem a felek határozzák meg annak tartalmát és menetét. Logikus, hogy az akaratuk ellenére résztvevő emberek vagy szabotálják a folyamatot, vagy ha félelmükben vesznek részt, nem merik képviselni álláspontjukat, és esetleg olyan dolgokba egyeznek bele, amit nem akarnak (lásd alább). Az új Ptk. ennek az alapelvnek és gyakorlati tapasztalatnak mond ellent, amikor lehetővé teszi, hogy a szülői felügyeleti jogról megegyezni képtelen feleket a bíróság közvetítésre *kötelezze*.

Párkapcsolaton belüli erőszak súlyosan kiegyensúlyozatlan hatalmi viszonyainak keretében egyébként is kétséges, hogy elvárható-e bármely önkéntesség az áldozat részéről: ismeri bántalmazóját, ismeri manipulációs készségeit, gyakran tőle magától is tudja, hogy mire kívánja használni az „egyezkedési” eljárást, és van tapasztalata a szakembereknek az erőszakot figyelmen kívül hagyó gyakorlatáról. A bántalmazott nőket segítő szervezetek, így a Patent Egyesület jogsegélyszolgálatára szerint, és a már idézett kanadai kutatás szerint (THANS) továbbá általános, hogy a bántalmazott nők félnek a partnerüktől, nem mernek vele találkozni, gyakran az az egyetlen igényük, hogy hagyja abba az erőszakot (erről lásd még a Partners Hungary kutatásának adatait is alább a bántalmazó férfiak manipulatív tendenciáinál), amin nincs nagyon mit egyezkedni. Mindezek fényében ilyen helyzetekben legtöbbször azért vállalkoznak mégis „önkéntesen” mediációra, mert tisztában vannak vele – és erre nem ritkán az elkövető, az ügyvédjük és maga a hatóság is emlékezteti őket – hogy ha nem teszik, akkor együttműködésre nem hajlandónak tekintik majd őket (lásd a fenti idézetet a THANS kutatásából).

Erőszakmentesség

Göncz és Wagner szerint nem lehet mediálni olyan konfliktusok esetében, amelyek az erőszakosságig eszkalálódtak, ugyanis ebben a szakaszban a felek vagy az egyik fél már nem a megegyezést tartja szem előtt, hanem célja a másik vagy a kapcsolat rombolása. Hozzátehetjük: vagy a másik fél fölötti uralom fenntartása. Györfi Éva, a mediáció egy másik hazai szakértője szerint csak kis súlyú és nem erőszakos bűncselekmények esetében lehetséges a tettes és áldozat közti közvetítés, békítés.

A bántalmazott nők tipikusan nem az első erőszakcselekmény után jutnak el a bíróságokra, így a büntető igazságszolgáltatás látókörébe kerülő esetekben legtöbbször hosszú ideje visszatérően erőszakos elkövetőről van szó. Ezért összességében a párkapcsolaton belüli erőszak esetében végzett különböző közvetítő és békítő eljárások csak fölöslegesen veszélynek, stressznek, teszik ki a bántalmazott nőt, és fogyasztják idejét és pénzét. Ilyen elméleti nézőpont mellett a mediáció előírása egyben azt is üzeni az áldozat számára, hogy a családon belüli erőszakot csekély súlyúnak tekintik, illetve *nem* tekintik erőszaknak. A bántalmazott nő úgy megy bele a mediációba, hogy tudja: a valódi helyzetének elismerésére nem is számíthat.

A közvetítés során felmerülő gyakorlati problémák

Közvetlen veszélynek teszi ki a bántalmazott nőt

A személyes találkozást egyes bántalmazók arra használják, hogy további szóbeli-lelki és nem ritkán fizikai erőszakot kövessenek el a nő ellen. Például a Patent jogsegélyszolgálat egyik ügyfele a mediációt nyújtó szervezet épülete előtt összetalálkozott a férjével, a férfi vádaskodni, kiabálni kezdett, majd megpofozta.

Általános eredménye volt a már idézett kanadai vizsgálatnak, hogy a bántalmazott nőket érzelmileg bántalmazza a férfi a mediáció során, és ezt a mediátorok reakció nélkül hagyják. Az egyik résztvevő szavaival: „Újra átéltem a bántalmazást. Mintha soha el sem jöttem volna tőle.” (THANS, 12.) Egy a családi csoportkonferenciáról szóló új-zélandi kutatás pedig már 1996-ban leírta, hogy a bántalmazók szóbeli, illetve fizikai erőszakot követnek a konferencián is (Stewart, idézi Hooper és Busch).

Lehetőséget ad a bántalmazó férfinak, hogy manipulálja és a saját oldalára állítsa a szakembereket

Jellemző a bántalmazókra, hogy kétarcúak: otthon, ahol kívülállók nem látják őket, és a partnerüknek nincs hatalma, erőszakosak; nyilvánosan (pl. munkahely) és hatalommal rendelkező személyekkel (pl. főnök) simulékonyak (NANE Egyesület; Bancroft és Silverman). A közvetítést, a békítést vagy a családi csoportkonferenciát is ilyen manipulációra használhatják.

A Patent Egyesület már idézett jogsegélyesetében, amikor a pár belépett a mediációra, a férfi le akarta segíteni a nőről a kabátot, mire a nő elhúzódott, hiszen az előbb pofozta meg. A mediátor később kérdőre vonta a nőt, hogy miért olyan elutasító a férfi kedves gesztusával szemben, és hosszasan beszélt neki az együttműködés fontosságáról.

Talán hasonló manipulációk eredményezhetik azt az amerikai kutatási eredményt, amely szerint a mediációt végző szakemberek nagyobb mennyiségű láthatási időt javasolnak a férfinak, ha családon belüli erőszak elkövetője, mint a nem elkövető férfiak esetében (Johnson és mtsai., részletesen lásd alább).

Amint már említettük, gyakori, hogy a mediációról szóló kutatások a megegyezések létrejöttét tekintik az eljárás sikerének. Ez a szempont figyelmen kívül hagyja azt, hogy a bántalmazó férfiak nagyon gyakran csak a kívülállók jelenlétében mutatnak simulékonyt (lásd még fent a *megegyezésre törekvés* címszó alatt), de később folytatják az erőszakos viselkedést. Például a Partners Hungary Alapítvány munkatársai a 2007-es évben a büntetőügyekben alkalmazott mediációval elért megállapodásokat elemezték. Tipikus volt, hogy a partnerek, volt partnerek, családtagok kárára elkövetett bűncselekmények esetén (amelyeknek nagy része valószínűsíthetően családon belüli erőszak) a megállapodás lényege csupán annyi volt, hogy a családtag vagy volt partner ne keresse a sértettel a kapcsolatot (magyarul: ne zaklassa őt), költözzön és jelentkezzen ki a lakásából, vagy hogy próbáljon meg megjavulni – lényegében, hogy hagyjon fel a bűncselekmény további elkövetésével. A szerzők ezt az eredményt nagyra értékelik (Koltai). Ugyanakkor a kutatás nem vizsgálta meg, hogy ugyanezek az elkövetők végül betartották-e a megegyezést, így valójában nincs adat arról, hogy a mediáció hatására az elkövető tényleg felhagyott-e az erőszakkal, és az áldozat biztonságba került-e.

A bántalmazó férfi megfélemlítheti a bántalmazott nőt, hogy ne képviselje saját érdekeit

A bántalmazás, fenyegető zaklatás vagy nemi erőszak áldozata minden további megfélemlítés nélkül is fél az elkövetőtől, és nehezebbé esik érdekeit szemben vele képviselni. A bántalmazó azonban még tovább növelheti a nő félelmét, ehhez például elég egy gesztus vagy nézés, amit a mediátor nem ismer, de ami a nőt emlékezteti a bántalmazásra. Így beszél erről a már idézett kanadai vizsgálat egyik résztvevője:

„Senki sem ismeri úgy, mint én, hogy mire képes. És korábban sosem kereszteztem az útját. Az asztalra koppintott. Ez túl sok emléket hozott föl... Összeomlottam.” (THANS, 7.) Ez a kanadai vizsgálat úgy találta, hogy általános probléma, hogy a mediátorok képtelenek észrevenni ezeket az apró gesztusokat, hiszen nem ismerik a bántalmazás történetét, és legtöbbször csak általános képzésen esnek át, a párkapcsolaton belüli erőszakkal kapcsolatban nem képzik őket külön – ahogy Magyarországon sem.

A Patent Egyesület jogsegélyszolgálatának már idézett esetében a nő félt a mediátornak visszaválaszolni, hogy „Azért húzódtam el, mert az előbb pofozott meg.” Folyton az járt az eszébe, hogy mit kapna ezért a férfitől. Egy másik esetben egy bántalmazott nőt azzal félemlített meg a partnere, hogy azzal a tollal játszadozott a mediáció folyamán, amellyel korábban megerőszkolta.

Hasonló eseményekről számolt be egy új-zélandi kutatás, amely szerint bántalmazó férfiak a családi csoportkonferencia alkalmával kiabáltak a partnerükkel, vagy csettintéssel utasították a nőt, hogy mit tegyen (Hooper és Busch).

A férfi akkor is megfélemlítheti a nőt, ha a mediációt kifejezetten úgy rendezik el, hogy a bántalmazott nőnek ne kelljen személyesen találkoznia a férfival: két külön szobában vannak, és a mediátor viszi az üzeneteket köztük. Erre a magyar gyakorlatban is van példa (MAKAMOSZ). Azonban nincs semmi az ilyen típusú mediációban, ami valóban növelné az áldozatok biztonságát. Valószínűleg növeli az áldozatok biztonságérzetét, de mitől növekedne az ilyen elrendezéstől az áldozatok tényleges biztonsága? A biztonság *illúziójának* keltése pedig éppen hogy fokozhatja a veszélyt: az áldozat még azt sem látja, mire hogyan reagál a férfi és hogy arra a mediátor hogyan reagál, a férfi pedig utólag ugyanúgy megtorolhatja azt, amit a nő mondott.

Ezeknek a tapasztalatoknak a fényében kérdéses, hogy amikor egy mediációs program magas megegyezési arányról számol be, ez a partnerkapcsolaton belüli erőszak eseteiben nem csupán annyit jelent-e, hogy a férfi megfélemlíti a nőt, vagy magabiztosabban lép fel, és a nő emiatt olyan egyezségbe is belemegy, amit egyébként nemkívánatosnak tart.

A mediátorok esetenként a közös gyerekefelügyelet vagy a kapcsolat fenntartását tekintik az ideális megoldásnak

Erre az eredményre jutott több kutatás (THANS, Hooper és Busch). A Patent Egyesület jogsegélyszolgálatának már idézett ügyében a mediátornak vallásos hite miatt fontos volt a házasság fenntartása, és ezt tűzte ki célul, nem egyszerűen a felek közti megegyezést.

Amellett, hogy ez a gyakorlat, a magyar mediációs szakirodalomban is feltűnnek azok a széles körben elterjedt mítoszok, hogy a szülőkről automatikusan elmondható lenne, hogy szeretik és gondozzák a gyerekeiket, valamint hogy a gyerekeknek apára és anyára van

szükségük. Lovas Zsuzsa és Herczog Mária a családi mediáció elveiről szóló cikkében a következőket írja: „A gyereket biztosítani kell, hogy mindkét szülő szereti őket és gondoskodik róluk”, valamint figyelembe kell venni, hogy: „A gyerekeknek szoros és állandó kapcsolatra van szükségük mindkét szülőjükkel” (156). Mivel a szerzők nem tesznek kivételt a családon belüli erőszak eseteire, ezek alapján a mediátorok joggal gondolhatják, hogy dolguk a láthatás, a közös felügyelet vagy a szülő-gyerek kapcsolat más módon való fennmaradásának előmozdítása.

Ezekre a tévhitekre azonban ráció a családon belüli erőszak valósága. A partnerüket bántalmazó férfiak sokkal nagyobb valószínűséggel bántalmazzák a gyereket is, mint a nem bántalmazó férfiak, és a gyerek számára az is lelki erőszak, ha azt tapasztalja, hogy az apja az anyját bántalmazza (Bancroft és Silverman). Ráadásul Bancroft és Silverman azt szűrték le a bántalmazó férfiakkal folytatott évtizedes munkájukból, hogy ezek a férfiak a láthatást nagyon gyakran a nő és a gyerek kapcsolatának, a nő szülői tekintélyének aláásására, valamint a nő további zaklatására használják. A Patent Egyesület jogsegélyszolgálatának esetei is ezt a képet mutatják. A partnerüket vagy gyereket bántalmazó férfiak talán azt mondják magukról, hogy szeretik a gyereket, de biztosan nem gondoskodnak róla megfelelően. És ha a szeretetet a gondoskodás minőségével mérjük (bővebben lásd Bonino és Szil; Evans), akkor nem mondható róluk, hogy szeretnék a gyerekeiket, amikor erőszaknak teszik ki őket. Ezért nem igaz, hogy a bántalmazott gyerekeknek vagy a bántalmazott nők gyerekeinek kapcsolatra van szükségük a bántalmazóval, sőt Bancroft és Silverman az apa távoltartását javasolja.

Összességében a közös gyerekfelügyelet, láthatás vagy a felek találkozását szükségessé tevő egyéb egyezség, netán a kapcsolat fenntartása a nőt és a gyerekeket is további lelki, illetve fizikai erőszaknak teszi ki. Ezért nem helyes eljárás párkapcsolaton belüli erőszak esetén a közös gyerekfelügyelet vagy a kapcsolat fennmaradásának támogatása.

Növeli a szülői felügyeleti jogok közös gyakorlásának és az apai láthatásoknak a veszélyét az új Ptk. Míg eddig a gyakorlat és a főszabály az volt, hogy a gyereket az egyik szülőnél kellett elhelyezni, mostantól a törvény üzenete az, hogy a két szülő közös felügyeletét tekinti kívánatosnak, bár nem teszi azt kötelezővé. Félő, hogy az új Ptk. bevezetésével a hatóságok és a mediátorok gyakrabban fogják erőszakos apa esetében is a közös felügyeletet tekinteni a kívánatos kimenetelnek.

Gyakran kifejezetten hátrányos az áldozatra nézve a mediáció eredménye

A nemzetközi szakirodalom szerint könnyen az az eredmény állhat elő, hogy mivel a mediációnak a „problémák megbeszélése” és „kompromisszumok kötése” a lényege, és mivel a bántalmazott nőt a férfi megfélemlítette, hogy a nő lemond az őt megillető jogairól (Hooper és Busch; THANS). Így a bíróság előtt folyó eljáráshoz képest hátrányos helyzetbe kerülhet.

A mediátorok gyakran elmulasztják az erőszak témájának még a felvetését is a mediáció során (Johnson és mtsai.; Lerman, idézi BC Association of Specialized Victim Assistance and Counselling Programs), a bántalmazott nők pedig gyakran félnek felhozni az erőszak kérdését. Így például egy amerikai tanulmány szerint gyakran a megállapodás még annyit sem tartalmaz, hogy a férfinak abba kell hagynia az erőszakot. (Lerman, idézi BC Association of Specialized Victim Assistance and Counselling Programs)

Egy az Egyesült Államok Igazságügyi Hivatala által megrendelt kutatás eredménye az lett, hogy a mediátorok sok tekintetben hátrányosabban kezelik a bántalmazott nőket, mint a nem

bántalmazottakat (Johnson és mtsai.). Amerikában elterjedt a mediáció alkalmazása gyerekelhelyezési vitákban (lásd alább). Ebben a San Diego-i kutatásban olyan párkapcsolaton belüli erőszakügyek aktáit tekintették át, amelyben a feleket a gyerekelhelyezéssel kapcsolatban mediációra kötelezték, és nem voltak képesek megegyezni, így a mediátor írásos ajánlást tett a bíróságnak a gyerekelhelyezés rendezéséről. Ezeket az ügyeket hasonlították össze olyan ügyekkel, ahol ugyanez volt a helyzet, de nem volt párkapcsolaton belüli erőszak. A mediátorok a korábban már bizonyított párkapcsolaton belüli erőszak esetek 47,5%-ában a jegyzőkönyv szerint semmilyen módon nem utaltak az erőszakra, vagy foglalkoztak vele (nem tettek óvintézkedéseket, nem vették figyelembe a javaslataik megfogalmazásakor). A mediátorok gyakrabban javasolták, hogy a párkapcsolaton belüli erőszakot elkövető férfinél helyezték el a gyerekeket, mint amikor a férfi nem volt elkövető. Még amikor nem azt javasolták, hogy a bántalmazónál helyezték el a gyereket, akkor is több láthatási időt javasoltak a bántalmazó férfiak esetében, mint a nem bántalmazóknál. Emellett gyakran terjesztettek elő olyan javaslatot, amelyben a gyereket az anyánál helyezték volna el, de a részletes időbeosztási javaslat már az apának adott több időt – és ez még gyakrabban történt akkor, ha a férfi bántalmazó volt, mint ha nem.

Még az Egyesült Államok egy olyan városában is, mint San Diego, ahol az egész országban követendő modellértékűvé vált intézményrendszer működik a párkapcsolaton belüli erőszak területén, és egy olyan országban, ahol az ebben a cikkben ismertetett fenntartások széles körben ismertek, sem elég tudatosak tehát a mediátorok, hogy erőszakos férfi esetén óvintézkedéseket tegyenek, és az erőszakot figyelembe vegyék a munkájuk során. Magyarországon vélhetőleg csak rosszabb eredményeket kapnánk. Úgy tűnik, hogy ezeknek a mediációknak a során is valószínűleg az történik, hogy a közismerten jó manipulációs készségekkel rendelkező bántalmazó férfiak (lásd fent) a nem bántalmazóknál nagyobb számban sorakoztatják fel maguk mellett a mediátorokat (őket is manipulálva), akik annak ellenére a nem bántalmazó férfiaknál többször javasolják a bántalmazónak ítélni a gyereket, hogy az bizonyítottan erőszakos. Valamint a mediátoroknak ez a viselkedése tükrözheti azt a meggyőződésüket is, hogy lényegében a nő a felelős az őt érő erőszakért, ezért a gyereket jobb a férfinak ítélni. Az pedig, hogy a férfiaknak gyakran több időt javasolnak, mint a nőnek, miközben a nőnél helyeznék el a gyereket, a mediátorok azon vélekedését tükrözheti, hogy még akkor is a nő jogi felelőssége a gyerekről való gondoskodás, ha a férfi tölthet több időt a gyerekekkel. A fenti eredmények fényében összességében a kutatók nem javasolják a mediáció párkapcsolaton belüli erőszak esetén való alkalmazását.

Veszélyes lehet a megállapodás tartalma akkor is, ha a mediáció csak egy válás polgári jogi kérdéseire (gyerekelhelyezés, láthatás, vagyongegosztás) vonatkozik, és nem a családon belüli erőszak kezelése a célja. Még az ilyen mediáció is a családon belüli erőszakra szól (Garrity), hiszen például a gyerekelhelyezésről és láthatásról szóló megegyezés közvetlenül befolyásolja a gyerekek és a nő biztonságát. Tudva levő ugyanis, hogy a bántalmazó férfiak a válás idején és azt követően a legerőszakosabbak a partnerükkel szemben (NANE Egyesület), és hogy ezért a nő a gyerek átadásakor fizikai veszélyben van, hogy az erőszakos férfiak a gyerek elleni erőszakot is felhasználják a partnerük sakkban tartására (Bancroft és Silverman), és hogy erőszakosabbak a gyerekükkel, mint a nem bántalmazó férfiak (Bancroft és Silverman). A bántalmazott nőknek és gyerekeiknek ezért még a polgári ügyek rendezésekor is az lehet az elsődleges érdeke, hogy a férfit a gyerekektől és tőle is távol tartsák. Hibát követünk el, ha az áldozatok védelmét és a bűnismétlés megelőzését alku tárgyává tesszük a közvetítői eljárással. Ezért még polgári jogi ügyekben is aggályos a mediáció, ha korábban előfordult családon belüli erőszak.

Összehasonlító kutatások

Az eddig idézett beszámolók és kutatások elsősorban arra hívták fel a figyelmet, hogy milyen problémák teszik kétségessé a mediációt partnerkapcsolaton belüli és gyerekek elleni erőszak esetén. Az alább következő kutatások ezzel szemben arra keresték a választ, hogy a partnerkapcsolaton belüli erőszak esetén alkalmazott mediáció – például az elégedettség, a megegyezések száma vagy a bűnisméltés tekintetében – jobb-e, mint a pereskedés vagy más hatósági eljárás. Olyan kevés ilyen kutatás van, hogy ennek a résznek akár "Az összehasonlító kutatások hiánya" címet is adhatnánk. Még kevesebb az olyan kutatás, amely megfelelő összehasonlítást tartalmaz a mediációra utalt és nem utalt, vagy a családon belül vagy azon kívül elkövetett esetek között. A legtöbb kutatás nem több a mediátorok beszámolója arról, hogy szerintük hatékonyak voltak-e az ülések, statisztika arról, hogy az esetek mekkora hányadában született megegyezés, és hogy a résztvevőknek mi volt a véleménye, esetleg az alkalmazott közvetítési módszer leírása.

Tipikus az Ausztriában párkapcsolaton belüli erőszak esetében alkalmazott mediációról szóló egyik leggyakrabban idézett kutatás (Pelikan). Ennek eredménye nem más, mint a megfigyelők és a résztvevők benyomásai arról, hogy az esetek hogyan végződtek: (a) a mediáció megerősítette a változást, (b) megerősítette az elkövető megjavulását, (c) elősegítette a válást, (d) hiábavaló volt, mert az erőszak folytatódott. A szerzők nem közlik, hogy milyen arányban lett a mediációnak az egyik vagy a másik kimenetele. Ugyan tervezték, hogy összehasonlítták a mediációra utalt esetek kimenetelét a büntetőügyekével, végül minden kontroll nélkül folytatták le a vizsgálatot. Ugyan a kutatók fél évvel a mediáció után telefoninterjút folytattak a nőekkel, nem világos a beszámolójukból, hogy ennek az interjúnak mi volt a tartalma, és hogy megkérdezték-e, hogy az erőszak erősödött vagy csökkent-e. Nem közölnek eredményeket arról sem, hogy az ülések folyamán, amelyeket a megfigyelők végignézték, felmerültek-e a bántalmazott nőket segítő szervezetek által felvetett problémák, például a nő képes volt-e elmondani, mit akar, és méltányos volt-e a megegyezés.

Egy finn kutatás is hasonlóan olyan eredményeket hozott, amelyek nem válaszok a bántalmazott nőket segítő szervezetek tapasztalataira (Flinck és Iivari). Felmérték, hogy résztvevők miért akarnak részt venni a mediáción, hogy hány százalékban született megegyezés, azt mennyien tartották be (89,9%-ban), és mennyire voltak elégedettek vele. Ugyanakkor nem vizsgálták, hogy az egyezségek méltányosak voltak-e, vagy ha a közös gyerekekre is vonatkoztak, figyelembe vették-e a gyerek érdekeit. Nem világos az sem, hogy amikor azt írják, a többség elégedett volt, mekkora többségről van szó, és amikor azt írják, hogy a párok (megint csak) többsége arról számolt be egy évvel a mediáció után, hogy az egyezséget betartották és az erőszak abbamaradt, akkor ez az információ a férfitől vagy a nőtől származott-e. A bántalmazó férfiakkal foglalkozó programok egyik tapasztalata világszerte, hogy a bántalmazó férfiak – akárcsak más bűncselekmények elkövetői – nagyon gyakran hazudnak, hogy a cselekedeteiket szépítsék. Így módszertani hiba őket kérdezni: csak a bántalmazott nő megbízható forrás azzal kapcsolatban, hogy a partnere felhagyott-e az erőszakkal (Szil). Arra sem figyeltek a kutatók, hogy vajon a megegyezések nem úgy keletkeztek-e, hogy a férfi megfélemlítette a nőt, aki ezek után belement egy számára előnytelen egyezésbe. Ez a kutatási beszámoló – akárcsak sok más – minden esetre nem nyilatkozik ezekről a fontos szempontokról, és nem derül ki, hogy a szerzők egyáltalán tudatában vannak-e ezeknek a módszertani kívánalmaknak.

Egy kutatás megpróbálta kifejezetten azt – az áldozatok biztonsága szempontjából kulcsfontosságú – kérdést vizsgálni, hogy a mediáció csökkenti-e a bűnisméltést (Yates és mtsai.). Gyakran elhangzik, hogy a mediáció sikeresebb ebből a szempontból is. Ez az

amerikai kutatás arra az eredményre jutott, hogy a mediáción résztvevő férfiak ritkábban lesznek visszaesők, mint a büntető igazságszolgáltatásba becsatornázott bántalmazók. Azonban ez a vizsgálat sem a bántalmazott nőket kérdezte meg, hogy veri-e, zaklatja-e, fenyegeti-e még őket a partnerük, hanem azt vizsgálta, hogy ugyanaz az elkövető megjelenik-e visszaesőként a bűnügyi statisztikában fél éven belül. Két módszertani hiba is van ezzel a kutatással. (1) A mediációra utalt bántalmazott nők azt az üzenetet kapják, hogy nem számíthatnak egyértelmű büntetőjogi fellépésre, ehelyett egyezkedést várnak tőlük. Ugyanígy félhetnek a kellemetlen és az erőszak szempontjából haszontalan közvetítői eljárást megismételni. Mindkét esetben az erőszak folytatódásakor fölöslegesnek tarthatják a rendőrség kihívását, így az újabb erőszakok nem kerülnek bele a statisztikába. (2) A másik probléma, hogy túl rövid idő telt el a beavatkozás és a kontroll között. Bancroft és Silverman szerint, akik hosszú évtizedek óta foglalkoznak bántalmazó férfiaknak kínált programokkal, bármilyen bántalmazókkal folytatott beavatkozás eredménye csak több éves távlatból mutatkozik meg, mert a férfiak hajlamosak jól viselni magukat, amíg az igazságszolgáltatás rendszerének figyelme rajtuk van, és gyakran csak a következő kapcsolatban jön felszínre a férfi változatlan erőszakossága. Lehet, hogy ez az oka annak, hogy ebben a kutatásban a mediációra utalt férfiak valamivel ritkábban jelentek meg a bűnügyi statisztikákban visszaesőként, és nem az, hogy a mediáció valóban csökkentette az erőszakot. Akárhogy is van azonban, a kutatás nem ad választ ezekre a kérdésekre.

Családi csoportkonferencia

Mivel elsősorban Herczog Mária évek óta javasolja a családi csoportkonferenciát a párkapcsolaton belüli erőszak megoldására (utoljára lásd: Herczog 2009), fontos az erre vonatkozó elméleti megfontolásokat és eredményeket külön is tárgyalni.

Eredetileg a családi csoportkonferenciát fiatalok bünelkövetők kezelésére találták ki, és szülőházájában, Új-Zélandon máig ilyen ügyekben használják elsősorban (Youth Court of New Zeland; O'Connell és mtsai). A mediációhoz képest az az egyik legfontosabb eltérés, hogy nemcsak a szemben álló felek, hanem azok családja vagy szociális hálójának egyéb tagjai is részt vesznek. Különösen fontosnak tartott elem az elkövető családjának részvétele, és annak bocsánatkérése, valamint hogy a családok, illetve főleg az elkövető családja a fiatalok viselkedésének megváltoztatására és a jóvátételre vonatkozó javaslattal álljon elő. (Maxwell és Morris; McCold; Család, Gyermek, Ifjúság).

A családi csoportkonferenciával, mint a közvetítés egyik fajtájával szemben, is érvényesek a fenti érvek. Például a bántalmazott nők számára védett házat üzemeltető, és családi csoportkonferenciát is nyújtó Sorsunk és Jövőnk Alapítvány egyik beszámolója szerint előfordult olyan eset, hogy az áldozat hozzátartozói azért nem jöttek el, mert féltek a bántalmazótól, bár ez szerencsére egyben a csoportkonferencia végét is jelentette ebben az esetben (Sonkoly). Illetve már idéztük azt az új-zélandi kutatást, amely szerint a résztvevők félnek az ilyen alkalmakkor (Hooper és Busch).

Egyes szerzők úgy gondolják, hogy a konferenciamodellel megoldja a bántalmazó és a bántalmazott közötti kiegyensúlyozatlan hatalmi helyzetet azzal, hogy azon részt vesznek a bántalmazott családtagjai vagy társas támogató közegüknek egyéb tagjai (McCold). Ez azonban csak akkor igaz, ha ezek az emberek elítélik a családon belüli erőszakot. Márpedig pont a családok és lakóközösségek nagyon gyakran tudnak az erőszakról, és nem lépnek közbe. Ahogy a már idézett kanadai kutatás egyik résztvevője megjegyezte, amikor a csoportkonferencián való részvételtől kérdezték: „De hát ezek azok, akik nem tettek semmit!”

Két további probléma van az eljárással, ami a közvetítéssel kapcsolatos aggályokat csak súlyosbítja.

Elsősorban az elkövető családjára koncentrál

Mivel eredetileg fiatalok bűnelkövetők esetében használták, a családi csoportkonferencián nagy szerep és figyelem jut a fiatalok családjának, hogy a fiatalokat visszatartsa a további elkövetéstől. A fiatalok szülei általában elismerik a gyermek által okozott kárt és az abból következő felelősséget. A családon belüli erőszak esetében azonban nincs társadalmi konszenzus arról, hogy az erőszakért az elkövető a felelős. Ezért az elkövető családja vitathatja a férfi felelősségét, és a nőre háríthatja azt. Így külön aggályos, hogy a családi csoportkonferencia gyakorlatában gyakori, hogy az elkövető családja nagyobb számban van jelen, mint az áldozat (Hooper és Busch). Ráadásul ismert, hogy a bántalmazó férfiak egyik taktikája, hogy elszigeteljük a bántalmazott nőt a barátaitól és származási családjától (NANE Egyesület), ami oda vezethet, hogy a nőnek esetleg nincs kit elhívnia a családi csoportkonferenciára (Stubbs, idézi Hooper és Busch), illetve a bántalmazó a nő családtagjait is megfélemlítheti (Sonkoly).

Magára hagyja a feleket

A családi csoportkonferencia eljárásának része, hogy egyes modellek szerint csak az elkövetőt és családját, más leírások szerint az áldozatot és az elkövetőt és a mindkettőjük részéről megjelent személyeket együtt magukra hagyják, hogy a mediátortól szabadon, maguk között tárgyaljanak a megegyezésről (Maxwell és Morris; Magyarul: Ballai; Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület). Ha a résztvevőket mind magukra hagyják, az még inkább fizikai veszélynek teheti ki a bántalmazott nőt, és a férfi és családja a mediátor ellenőrzésének hiányában még nyíltabban nyomást gyakorolhat rá, vagy fenyegetheti. Ez a veszély és nyomásgyakorlás még súlyosabb lehet, ha a férfi és annak családja van jelen nagyobb számban, ami – mint említettük – gyakori.

Nemzetközi kitekintés

USA

Az USA-ban a párkapcsolaton belüli erőszakot és a mediációt tagállami szinten szabályozzák, így a szabályozás államról államra változik. 2005-ben 12 államban kötelező volt a mediáció gyerekelhelyezés esetén, 33 államban pedig a bíró dönthette el, hogy legyen-e mediáció (Johnson és mtsai). 2000-ben az államok mintegy felében tilos volt a mediáció párkapcsolaton belüli erőszak ügyeiben (Pollitz Worden). Ahol pedig van mediáció párkapcsolaton belüli erőszak esetén, ott is általában külön feltételeket szabnak erre az esetre. Ezekben az esetekben nem teszik kötelezővé, és nem lehet a mediáció tárgya maga a párkapcsolaton belüli erőszak, amelynek mindig büntetőjogi következményei vannak, csak például a vagyoni megegyezés vagy a gyerekelhelyezés.

Georgia államban például lehet mediálni olyan párok esetében, akiknek a történetében előfordult partnerkapcsolati erőszak, de a mediációnak nem lehet tárgya az erőszak. Hangsúlyozandó, hogy a párkapcsolaton belüli erőszak más erőszakos cselekményekhez hasonlóan önálló büncselekmény, amivel kapcsolatban lefolytatják a büntetőeljárást, és a mediáció nem enyhíti a büncselekmény megítélését. A mediáció csak pl. a felek válásának

körülményeire vonatkozik, ha az eljárás kifejezetten az erőszak miatt indult, akkor visszautasítják a mediációt.

Georgiában a mediátorokat külön képzik a párkapcsolaton belüli erőszakról. A mediációra utalt eseteket szűrik, hogy van-e bennük párkapcsolaton belüli erőszak. Önkéntes és informált döntésen alapul: az áldozatot tájékoztatják arról, hogy mi a mediáció, és hogy a bántalmazottság hogyan befolyásolja a folyamatot: félni fog, nem biztos, hogy fogja tudni az érdekeit képviselni.

A mediáció során az áldozat mellett van az ügyvédje, vagy ha az nincs, támogató barátja. Különböző biztonsági intézkedéseket hoznak, például titokban tartják a résztvevők címét. (Georgia Commission on Dispute Resolution)

Ausztrália és Új-Zéland

Ausztráliában és Új-Zélandon a családi csoportkonferencia igen elterjedt fiatalokú bűnelkövetők esetén. Azonban Ausztráliában a 7 tagállamból 5-ben tilos a mediáció fiatalokúak által a párkapcsolaton belül elkövetett erőszak esetén vagy fiatalokú által elkövetett szexuális erőszak esetén. Bár mindkét országban kísérleteznek a családi csoportkonferenciával felnőttek esetén, felnőtt elkövetők által elkövetett párkapcsolaton belüli erőszak és szexuális bűncselekmények esetén nem használják. (Curtis-Fawley és Daly)

Spanyolország

Spanyolországban a Nemi alapú erőszak elleni integrált védő intézkedésekről szóló törvény tiltja a mediációt párkapcsolaton belüli erőszak esetén (Organic Act).

Ausztria

Ausztriában használnak mediációt partnerkapcsolaton belüli erőszak esetében, de önkéntes, illetve csak akkor alkalmazható, ha az elkövető elismeri, hogy a cselekménye erőszak, s hogy felelősséggel tartozik érte. A mediáció nem a megegyezést célozza, hanem azt, hogy a nő önérvényesítő képességét növeljék, hogy a férfi felelősséget vállaljon a cselekményért, és hogy kidolgozzanak olyan viselkedési szabályokat, amellyel a férfi elkerülheti az erőszakot. Emellett is azonban a fentiekhez hasonló ellenvetéseket támasztanak az osztrák mediációs gyakorlattal szemben a bántalmazott nőket segítő szervezetek (Pelikan; Haller).

Következtetés

Láttuk, hogy bár a mediációval való elégedettség meglehetősen széleskörű és nagyfokú, számos olyan eset van, amikor a résztvevők nem elégedettek. Ha a részvételi hajlandóságot is nézzük, még kevésbé rózsás a kép. Az elégedettség és részvétel azonban nem a mediáció kizárólagos fokmérője. Párkapcsolaton belüli erőszak esetén nem áll fenn a felek egyenlőségének előfeltétele, hiszen az erőszakos férfi könnyen veszélyeztetheti vagy megfenyegetheti a nőt (gyakran a mediátorok számára felismerhetetlen módon). Emellett a férfi gyakran manipulálja a mediátorokat, akiknek egyébként is a közös gyerekfelügyelet és a kapcsolat fenntartása lehet az ideálja. Mindezen okok következtében a folyamat végkimenetele gyakran hátrányosabb a bántalmazott nő és gyerekek számára, mint ami perrel biztosítható lett volna. Aggályos, hogy a közvetítésnek az az üzenete a bántalmazók, a bántalmazottak, és az egész társadalom számára, hogy nem a többi erőszakformával egyenlő

súlyú, vagy akár súlyosabb cselekményről, hanem a családon belül megbeszélendő magánügyről van szó.

A büntető igazságszolgáltatást sok kritika éri, mert jelenlegi gyakorlatában nem biztosítja a bántalmazott nők és gyerekek védelmét és az elkövetők felelősségre vonását (Wirth). Ennek elismerése mellett megállapítható ugyanakkor, hogy a fenti érvek tükrében a partner és gyerekek elleni erőszak esetében a mediáció még rosszabb megoldásnak tűnik, mint a bírósági eljárás. Bántalmazás esetére nem igazak például azok a mediációs szakemberek által gyakran hangoztatott állítások, miszerint a mediáció a peres eljárásban felmerülő igaz vagy hamis „tényállások” helyett az igazság feltárását teszi lehetővé (Györfi), vagy hogy lehetőséget ad az áldozatnak, hogy könnyítsen a bűncselekmény érzelmi terhén (Göncz és Wagner; Györfi). Ugyanígy: bár a peres eljárásokat azért is sok kritika éri, hogy gyakran nem védik meg az áldozatokat, ez igaz a mediációra is. Emellett nincs semmilyen megfelelő módszertannal készített kutatási eredmény, amely alátámasztaná, hogy a közvetítés családon belüli erőszak esetén csökkentené a bűnisméltést, és hozzájárulna az áldozat biztonságához. Hasonlóképpen, a peres eljárások valóban megterhelők az áldozatok számára, azonban az itt bemutatott beszámolók és kutatások szerint nincs empirikus alapja annak az állításnak, hogy a mediáció csökkentené a másodlagos viktimizációt (Györfi).

Bár a büntetőeljárásokban sok kivetnivaló akad, ezeknek megvan az a potenciálja, hogy az elrendelhető elzárás, szabadságvesztés, vagy távoltartás, közvetlenül hozzájáruljon a partnerbántalmazás áldozatainak biztonságához, és egyértelműen felelősségre vonja az elkövetőt. Ezért fontos, hogy az első fizikai erőszak-esemény is büntetőeljárást vonjon maga után. Ezzel egyben azt a kívánatos üzenetet is közvetíti a jogrendszer, hogy a családon belül elkövetett erőszak pont olyan bűncselekmény, mint a nyilvános helyen elkövetett, ami elengedhetetlen a partnerkapcsolaton belüli és gyerekek elleni erőszakra alkotott társadalmi nézetek megváltoztatásához. Már csak azért is fontos ez a társadalmi üzenet, mert a partnerkapcsolaton belüli erőszak azon eseteiben, amelyek az igazságszolgáltatási rendszer látókörébe kerülnek, legtöbbször évek óta erőszakoskodó, visszaeső elkövetővel állunk szemben – miközben a társadalom nem ítéli el egyértelműen ezeket a bűncselekményeket.

Fontos tehát, hogy ne kötelezzék mediációra vagy családi csoportkonferenciára a partnerkapcsolaton belüli erőszak áldozatait, sőt, külföldi példákat követve, tiltsák ezeket a módszereket ilyen esetekben. A közvetítés és a családi csoportkonferencia tilalma terjedjen ki azokra a polgári jogi ügyekre is, amelyek az erőszakos elkövető és az áldozat között várnak rendezésre (pl. gyerekfelügyelet, láthatás, vagyonmegosztás), mert a legtöbb fenti aggály ezekben az esetekben is érvényes.

Irodalom

Astor, H. "Swimming Against the Tide: Keeping Violent Men Out of Mediation." Stubbs J. (szerk.) *Women, Male Violence and the Law*. Sidney: Institute of Criminology, 1994, 147-173

Bancroft, L. és Silverman, G. J. *The Batterer as Parent: Addressing the Impact of Domestic Violence on Family Dynamics*. Sage Publications, 2002. Magyarul: Lundy Bancroft – Jay G. Silverman – Daniel Ritchie: *Lehet-e jó apa a bántalmazó? A partnerbántalmazás hatása a szülő-gyermek kapcsolatra*, Háttér Kiadó – NANE Egyesület, TŰZ-HELY Könyvek, 2013. Fordította Kuszing Gábor és Szil Péter.

Ballai, I. "Csodaszer az erőszak ellen?" FigyelőNet. 2008. 2009.05.05.
<http://www.fn.hu/belfold/20080925/csodaszer_eroszak_ellen>

Barinkai, Zs. „A válás és gyermekelhelyezés jogi problémái a mediáció. szemszögéből.” Eörsi M. és Ábrahám Z. (szerk.) *Pereskedni rossz! Mediáció: a szelíd konfliktuskezelés*. Budapest: Minerva, 2003. 118–130.

BC Association of Specialized Victim Assistance and Counselling Programs. *Restorative Justice, Domestic Violence and Sexual Assault in Canada: A Summary of Critical Perspectives from British Columbia*. Vancouver: BC Association of Specialized Victim Assistance and Counselling Programs, 2002. 2009.05.06.
<<http://www.endingviolence.org/node/354>>

Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület „Családi Csoportkonferencia” é.n. 2009.05.05.
<<http://www.csagyi.hu/hu/tevekenysegek/csaladi-csoport-konferencia>>

Curtis-Fawley, S., Daly K. „Gendered Violence and Restorative Justice. The Views of Victim Advocates.” (2005) *Violence Against Women*. Vol. 11, No. 5, 603-638

Bonino, L. és Szil, P. *Hétköznapi hímsovinizmus.: A partnerkapcsolati erőszak, amit még nem nevezünk annak*. Budapest: Stop-Férfierőszak Projekt, 2006. <<http://www.stop-ferfieroszak.hu/hetkoznapi-himsovinizmus>>

ENSZ „Az ENSZ jelentése a nőkkel kapcsolatos 4. világkonferenciáról, Pekingi Nyilatkozat és Cselekvési Platform – Peking, 1995. szeptember 4-15.” ENSZ, 1995. (A/CONF.177/20) 2009.05.09. <<http://www.un.org/esa/gopher-data/conf/fwcw/off/a--20.en.>>

ENSZ The World's Women 2000: Trends and Statistics. New York: ENSZ, 2000.
„Statistics and indicators on women and men.” United Nations Statistics Division.
2009.05.18.
<<http://unstats.un.org/unsd/Demographic/products/indwm/wwpub2000.htm>>

Eörsi M. és Ábrahám Z. (szerk.) Pereskedni rossz! Mediáció: a szelíd konfliktuskezelés.
Budapest: Minerva, 2003.

Európa Tanács „A Miniszterek Bizottságának R (2002) 5. sz. ajánlása a tagállamok felé a nőknek az erőszakkal szembeni v.del.m.ról. Eur.pa Tan.cs, 2002. 2009.05.09.
<http://www.coe.int/T/E/Human_Rights/Equality/PDF/Rec%282002%295_Hungarian.pdf>

Evans, P. Szavakkal verve... Szóbeli erőszak a párkapcsolatokban. Budapest: Háttér
Kiadó – NANE Egyesület, 2004.

Faget, J. „Mediation and Domestic Violence” Champ p.nal/Penal Field. (2004) I.
2009.05.06.
<<http://champpenal.revues.org/document356.html#tocto8>>

Flinck, A., Iivari, J. „Domestic Violence in Mediation. Realistic evaluation of a research and development project (Finnish Evaluation of Social Services)” Restorative Justice Online. N.a.: Centre for Justice & Reconciliation, é.n. 2009.05.10.
<www.restorativejustice.org/articlesdb/articles/6276>

Garrity, R. „Mediation and Domestic Violence.” Batterer Intervention Services Coalition Michigan. 1998 Batterer Intervention Services Coalition Michigan. 2009.03.10
<http://www.biscmi.org/documents/MEDIATION_AND_DOMESTIC_VIOLENCE.html>

Genn, D. H., Fenn, P., Mason, M., Lane, A., Bechai, N., Gray, L., Vencappa, D. „Twisting arms: court referred and court linked mediation under judicial pressure.” Ministry of Justice Research Series 1/07. 2007. Ministry of Justice. 2009.05.06.
<<http://www.justice.gov.uk/publications/docs/Twisting-arms-mediation-report-Genn-etal.pdf>>

Georgia Commission on Dispute Resolution. Guidelines for Mediation in Cases Involving Issues of Domestic Violence. Georgia Commission on Dispute Resolution, 2003. Göncz, K. és Wagner J. „Konfliktuskezelés és mediáció.” Eörsi M. és Ábrahám Z. (szerk.) Pereskedni rossz! Mediáció: a szelíd konfliktuskezelés. Budapest: Minerva, 2003. 7–48.

Gönczöl K. Interjú. „Meg kell értetni, hogy ezt másként is lehet.” Bűnmegelőzés Magyarországon. é.n. 2009.06.05.

<<http://www.bunmegelozes.hu/index.html?pid=1462>>

Gyórfi É. „Igazságszolgáltatás másképp – összeállítás a helyreállító igazságszolgáltatás koncepciójának háttéréről.” Herczog M. (szerk.) 2003.

Hahn R. A. és Kleist, D.M. „Divorce Mediation: Research and Implications for Family and Couples Counseling.” The Family Journal. (2000) 8. 165–171.

Haley J. és Neugebauer, A. M. „Victim-offender mediation: Japanese and American Comparisons.” Messmer, H. s Otto H-U. (szerk.) Restorative Justice on Trial: Pitfalls and Potentials of Victim-Offender Mediation – International research Perspectives. Netherlands: Kluwer Academic Publishers. 15–28.

Haller, B. „The Austrian Legislation against Domestic Violence. Brief summary of the key aspects of the legislation and the judiciary system relevant to the protection of women and children.” Integrations Kreis Floridsdorf weboldala, 2005. Integrations Kreis Floridsdorf.

<http://www.ikf.ac.at/english/austrian_legislation_against_domestic_violence.pdf>

Herczog M. (szerk.) Megbékélés és jóvátétel: kézikönyv a helyreállító igazságszolgáltatásról. Budapest: Család, Gyermekek, Ifjúság Egyesület, 2003.

Herczog Mária. „Mitől szűnik az erőszak?” Népszabadság. 2009.01.05. (letöltve: 2009.06.04.)

<<http://nol.hu/ajanlo/lap-20090105-20090105-30>>. Az érintett szervezetek válasza:

„A bírálathatóság bírálata” Népszabadság. 2009.01.23. (letöltve: 2020.04.06.)

<<http://nol.hu/velemenylap-20090123-20090123-2-317577>>

Herman, J.L. Trauma és gyógyulás. Az erőszak hatása a családon belüli bántalmazástól a politikai terrorig. Budapest: Háttér Kiadó – Kávé Kiadó. – NANE Egyesület, 2003.

Hooper S., Busch R. „Domestic Violence and Restorative Justice Initiatives: The Risks of a New Panacea.” Waikato Law Review. (1996) 4. 1.

Iványi Klára (szerk.). A büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység bevezetésének tapasztalatai Magyarországon. Budapest: Partners Hungary Alapítvány, 2008. 2009.06.04.

<http://bunmegelozes.easyhosting.hu/dok/b_ugyek_mediacio.pdf>

Iványi Klára és Wagner János. „Pártfogói kérdőívek elemzése.” Iványi Klára (szerk.) 95–124.

Jessani, A. J. „Astep-by-step approach to the divorce mediation process: From soup to nuts.” *American Journal of Family Law*. (2002) 16: 118–129.

Johnson, N. E., Sacuzzo, D. P., Koen, W. J. „Child Custody Mediation in Cases of Domestic Violence: Empirical Evidence of a Failure to Protect.” *Violence Against Women*. (2005) 11: 1022–1053.

Kánya Kinga „Mediációs kezdeményezések és megállapodások kutatása a büntetőügyi dokumentumokban.” Iványi Klára (szerk.) 125–154.

Kilchling, M. „Evaluating Victim-Offender Mediation Dealing with Adult Offenders in Austria and Germany” *Max Planck Institute for Foreign and International Criminal Law*. 2008. Max Planck Institute for Foreign and International Criminal Law. 2009.05.06. <<http://www.mpicc.de/ww/en/pub/forschung/forschungsarbeit/kriminologie/toa.htm>>

Koltai Júlia „A 2007. év mediációs ügyeinek vizsgálata.” Iványi Klára (szerk.) 60–94.

Kuszing G. „Statisztikai adatok a partnerbántalmazásról.” Kuszing G. és Szil P. (szerk.) in: *Férfierőszak. Írások a nők és gyerekek elleni erőszakról*. Budapest: Stop-Férfierőszak Projekt, 2007. <<http://www.stop-ferfioszak.hu/ferfioszak>>

Lerman, L. G. “ Mediation of Wife Abuse Cases: The Adverse Impact of Informal Dispute Resolution on Women” *Harvard Women’s Law Journal* (1984) 7: 57-113.

Lovas Zs. és Herczog M. „Családi mediáció.” Herczog M. (szerk.) *Együtt vagy külön? Maradjunk együtt vagy váljunk el?* Budapest: KJK–KERSZ.V Jogi és üzleti kiadó, 2002.

MAKAMOSZ, Magyar Kapcsolatügyi Mediátorok Országos Szakmai Szövetsége. „Kapcsolattartási ügyelet/kapcsolatügyi szakmai protokoll.” MAKAMOSZ honlap. Budapest: MAKAMOSZ, 2007. 2009.05.09. <www.mediacio.hu/files/MAKAMOSZ_protokoll.pdf>

Maxwell, G. és Morris, A., "The New Zealand Models of Family Group Conferences" Alder, C. és Wunderersitz, J. (szerk.) *Family Conferencing and Juvenile Justice The way Forward or Misplaced Optimism* Canberra: Australian Institute of Criminology, 1994. 16–43. 2009.05.06 <<http://www.aic.gov.au/publications/lcj/family/ch2.pdf>>

McCold, P. „A helyreállító igazságszolgáltatás elmélete és gyakorlata.” Herczog M. (szerk.) 2003.

McMillan, D. L. *But He Says He Loves Me: How to Avoid Being Trapped in a Manipulative Relationship*. Crows Nest, Australia: Allen and Unwin, 1997.

Munkaügyi Adattár 1992–1998. TÁRKI Női Adattár,
<<http://www.tarki.hu/adatbankh/nok/pdf/fuggelek8-13.pdf>>

NANE Egyesület. *Miért marad??? Feleség- és gyermekbántalmazás a családban. Hogyan segíthetünk? Kézikönyv segítő foglalkozású szakemberek számára*. Budapest: NANE Egyesület, 2006.

O'Connell T., Wachtel, T., Wachtel B. „A .Real Justice. (tényleges igazság) konferenciamodel alkalmazása.” Herczog M. (szerk) 2003. Organic Act 1/2004 of 28 December on Integrated Protection Measures against Gender Violence.

Pollitz Worden, A. „The Changing Boundaries of the Criminal Justice System: Redefining the Problem and the Response in Domestic Violence.” *Criminal Justice 2000: Criminal Justice 2000, Volume 2. Boundary Changes in Criminal Justice Organizations*. Friel, C. M., szerk. National Institute of Justice, 2000: 215–266. 2009.05.04.
<http://www.ncjrs.gov/criminal_justice2000/vol2_2000.html>

Pelikan, C. „Victim-Offender-Mediation in Domestic Violence Cases—A Comparison of the Effects of Criminal Law Intervention: the Penal Process and Mediation. Doing Qualitative Research” *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*. (2002) 3. 1. 2009.04.29. <<http://www.qualitative-research.net/fqs/fqseng.htm>>

Pongrácz György és Tóth István György (szerk.) *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről 1999*. Budapest: TÁRKI és a Szociális és Családügyi Minisztérium Nőképviseleti Titkársága, 1999. TÁRKI Női Adattár. 2006.04.07
<<http://www.tarki.hu/adatbank-h/nok/pdf/fuggelek8-13.pdf>>

Sonkoly, Zs. „A Védett-ház fél éves szakmai beszámolója: 2006.április-július.” 2007. *Sorsunk és Jövőnk Alapítvány*. 2009.05.05.
<http://www.szmi.hu/gyv10ev/files/csao_ea2007.doc>

Stewart, T, „Family Group Conferences With Young Offenders in New Zealand.” Hudson, J, Morris, A, Maxwell, G, .s Galaway, B (szerk.) *Family Group Conferences: Perspectives on Policy and Practice*. Federation Press, 1996. 75.

Stubbs, J, „`Communitarian' Conferencing and Violence Against Women: A Cautionary Note” (Kiadatlan dolgozat, 1996). TÁRKI Női Adattár < <http://www.tarki.hu/adatbank-h/nok/fuggelek.html>>

THANS Transition House Association Nova Scotia. Abused Women in Family Mediation. A Nova Scotia Snapshot. Transitional House Association Nova Scotia, 2000. 2009.05.06. <<http://www.thans.ca/file/30>>

Umbreit, M. S. Victim Meets Offender: The Impact of Restorative Justice and Mediation. Monsey: Willow Tree Press, 1994.

Szil P. Miért bántalmaz? Miért bántalmazhat? A családon belüli erőszak a férfiak felelőssége. Budapest: Stop-Férfierőszak Projekt, 2005. <<http://www.stop-ferfieroszak.hu/miert-bantalmaz>>

Wirth, J. (szerk.) Rendszerbe zárva. Hogyan kezeli az igazs.gügyi rendszer a nők és gyerekek elleni férfierőszak jelenségét ma Magyarországon? Budapest: Patent Egyesület – NANE Egyesület, 2009.

Yates, D. L., Pillai, V. K., Berry, B. E. „Mediation Versus Arrest Approaches to Domestic Assault: Policy Implications for Addressing Domestic Abuse Among Under-Educated and Jobless Offenders.” American Journal of Criminal Justice. (2008) 33: 282–296

Youth Court of New Zealand. „Family Group Conference” .én. Youth Court of New Zealand. 2009.05.05. <<http://www.justice.govt.nz/youth/about-youth/family-groupconference.asp>>

Zafír Mihály (szerk.) Életszínvonal 1988–1997. Budapest: KSH, 1998.

168 Óra Online „A magyar nők végzik a legtöbb házimunkát” 168 Óra Online, 2009.03.17. Letöltve: 2009.09.25. <<http://www.168ora.hu/dolcevita/a-magyar-nok-vegzik-alegtobb-hazimunkat-32594.html>>